

народного фольклору, спонукання до творчого самовираження мовою народного мистецтва, забезпечить творчий розвиток особистості студентської молоді.

Комплексний підхід до розробки шляхів творчого розвитку особистості засобами фольклору із застосуванням різних його сполучень становить значний інтерес для подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Г.П., Бєлих О.С., Зеленов Є.А., Антоненко Т.Л., Фунтікова Н.В. та ін. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: монографія. — Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2006. — 256 с.

2. Богатирьова Г.А. Національна культура у формуванні творчої особистості майбутніх спеціалістів [Електронний ресурс]: електронне наукове видання матеріалів конференції «Гуманізм та освіта: IX міжнародна науково-практична конференція» — К., 2008. — conf.vstu.edu.ua/humed/2008/1/

3. Марченко О.А. Роль національного характеру у формуванні української музичної культури ХІХ століття. Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.12. — Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. — Х., 2003. — 20 с.

4. Михайличенко О.В. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини ХІХ — початку ХХ ст. Історичні нариси. — Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія-1», 2005. — 102 с.

5. Побережна Г.І. Музично-мовний шанс України // VI Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопасва «Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів». Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 3-5 червня 2008 р. — К.: ДАКККІМ, 2009. — С.20-29 (27б с.).

УДК 37.013.42:793.3.-057.874

О.М. Тіщенко

ОБРЯДОВИЙ ТАНЕЦЬ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРА

Виходячи з того, що соціалізація особистості потребує певних педагогічних умов, які мають не тільки розширювати межі пізнавальної діяльності, але спонукати школяра до вдосконалення як себе, так і навколишнього світу, то процес соціалізації має бути пов'язаний з питаннями, що мають місце в індивідуальних самопрезентаційних проявах. В основі такої самовияву може бути обрядова хореографічна культура.

Ключові слова: соціалізація, обрядова хореографічна культура, драматично-театральна діяльність, самовираження, самопрезентація, історико-культурний досвід, обрядове середовище.

Исходя из того, что социализация личности нуждается в определенных педагогических условиях, которые должны не только расширять пределы действительности, но побуждать школьника к совершенствованию как себя, так и окружающего мира, то процесс социализации должен быть связан с вопросами, которые имеют место в индивидуальных сампрезентационных проявлениях. В основе такого самопроявления может быть обрядовая хореографическая культура.

Ключевые слова: социализация, обрядовая хореографическая культура, драматично театральная деятельность, самовыражение, самопрезентация, историко-культурный опыт, обрядовая среда.

Coming from that socialization of personality needs certain pedagogical terms which must not only extend the limits of reality, but to induce a schoolboy to perfection both itself and outward things, the process of socialization must be related to the questions which take place in individual samprezentacionnykh displays. In basis such the display there can be a ceremonial choreographic culture.

Keywords: socialization, ceremonial choreographic culture, dramatically theatrical activity, self-expression, presentation, istoriko-kul'turnyy experience, ceremonial environment.

Постановка проблеми, аналіз актуальних досліджень. В основі соціалізації школяра лежить культурологічний, особистісний і діяльнісний підходи. Це актуальні питання сучасної освіти, про що йдеться у працях Г. Ваганової, О. Голдріча, Є. Зайцева, Б. Колногузенка, І. Моїсєєва, С. Стефанюк. Залучення індивіда до обрядової культури, зокрема рухової та хореографічної є нагальною проблемою активізації навчально-пізнавальної та самовиражальної діяльності. Дана стаття присвячена питанням духовно-творчого самовираження школяра як умови соціалізації.

Мета статті: 1. Виокремити погляди вчених на проблему навчально-пізнавальної діяльності школяра засобами обрядового танцю.

2. Подати особистісно професійний погляд на розв'язання проблеми.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація підростаючого покоління нині відбувається як під впливом світових та планетарних пролесів, так і засобами культурно-обрядових комунікацій, які розширюють і презентують межі пізнавально-орієнтаційної

дійсності, що її може пізнати дитина, улюсконалюючи себе та навколишній світ [6, с. 3-7].

У народній творчості й національних традиціях тісно переплітається минуле народу з сучасним життям. Обрядово-ігрові, драматично-театральні та фольклорні жанри слугують для спеціальних зайнять як у процесі попереднього спілкування перед заняттями, так і у грі, праці, гуртковій роботі, хореографічній діяльності. Розкриваючи зміст перлин народної творчості та мудрості, педагог впливає на всебічний розвиток дитини, вводить її в широкий світ життя та креативної діяльності [7, с. 3-160].

Дитина стає особистістю, навчаючись, засвоює духовні надбання людства. Значення навчання в життєвих стосунках виходить далеко за межі дитинства, отрочства і юності. Воно зберігається й на пізніших етапах життєвого шляху. У наш час особливого значення набуває мудрість давнього прислів'я: "Вік живи, вік навчайся". Життя вимагає, щоб молоде покоління не задовольнялося тими знаннями, які воно здобуває у школі, а далі їх збагачувало, примножуючи здобутки національної культури, соціалізуючись при цьому [1].

Процес соціалізації – це шлях підготовки особистості до життя, до участі у творенні матеріальних і духовних цінностей, потрібних для суспільства й для неї самої як самовираження. Хореографічна культура – одна із мов навчання самовираження. Готовність до хореографічної культури не вичерпується набутою у школі певною сумою знань, умінь і навичок. Ця готовність охоплює прагнення до самореалізації, бажання навчатися далі, розвивати ступінь фізичних і розумово-пізнавальних сил особистості, її здібностей, моральних та інших якостей.

До питань хореографічної освіти звертався Є. Зайцев, він зазначав, що танець – це готовність висловлювати внутрішні почуття. На думку видатного педагога-балетмейстера Г.Я. Ваганової: «Хореографічна майстерність – це також готовність, але до власної презентації світоглядно-етичних принципів». Зокрема вона писала: «Щоб виховати танцюристів високої виконавської майстерності, треба старанніше і уважніше розробляти навчальну програму, підходити до цього відповідального моменту в навчально-виховній роботі не шаблонно, механічно, а творчо, вдумливо, враховуючи можливості учнів і орієнтуючись на досягнення та вимоги сучасного танцювального мистецтва». О. Голдріч

солідарний з педагогічно-естетичними поглядами Є. Зайцева та Г. Ваганової. Він писав: «Від загальної культури і знання викладача залежить дуже багато: світогляд, моральні та естетичні принципи його учнів; усе хороше, як і все погане, що є у викладача, переходить до них. Викладач танця, як і будь-який інший вихователь, повинен бути прикладом для своїх учнів. Він має розуміти, що одне з головних завдань у роботі з молоддю – виховання гідних громадян України, для якої стійкий моральний вигляд є основним у житті і діяльності». Відомо ще декілька наукових позицій щодо бачення хореографічного танцю, пов'язаних з іменами І. Моїсеєва та Б. Колногузенка [3].

І. Моїсеєв зазначає: «Танець – німа поезія, зрима пісня, яка містить у собі частину народної душі, емоційний літопис народу, котрий самотньо і яскраво розповідає історію почуттів і подій, ним пережитих. Невичерпна скарбниця народного танцю зберігає багато коштовних перлин. У них творча сила народної фантазії, образність народного мислення, виразність і пластичність форм, глибина почуттів» [5].

Б.Н. Колногузенко наголошував: «Уміння тонко проникати в національний характер танцю визначається і ступенем виконавської культури, яку необхідно виховувати. Задум танцю часто народжується від враження, а воно може бути неоднозначним. Будь-який танець багатогранний, як багатогранне саме життя» [3].

Виходячи зі сказаного, виділяємо думку, що процес соціалізації охоплює не тільки знання різних наук, але й елементи художнього, образного освоєння світу. Презентовану нами тезу ми обґрунтовуємо з позиції бачення художньо-естетичного початку потенціалу особистості:

– у межах художньо-педагогічного й навчально-пізнавального підходу діяльнісна культура набуває емоційно-образного, асоціативно-суб'єктивного характеру, що дозволяє поєднати розуміння й відчуття, розширюючи межі пізнання учня;

– одна із традиційних цілей педагогічної праці – «трансляція» культури – трансформується в наближенні учня до самого себе, у формуванні творчо-пізнавального образу й органічне вписування його в загальний образ світу. Досягнення даної мети передбачає насамперед розвиток системи цінностей і змістів, духовності, моральних, естетичних якостей особистості.

У процесі соціалізації без художнього початку не обійтися, дана теза стосується безумовно залученням школяра до худож-

ньо-естетичного навчання-виховання, що має креативний потенціал образності.

Наш підхід до процесу художньо-естетичного навчання-виховання стимулює визначення розуміння навчально-виховного процесу в зрізах творчо-пізнавальної діяльності школяра засобами обрядового хореографічного танцю. З метою ефективної соціалізації школяра необхідно враховувати умови художньо-творчої основи педагогічної діяльності. Серед них виділяємо такі:

а) створення пізнавально-творчої атмосфери й конструювання ситуації, що роблять можливим підготовку до стану співпереживання, «впровадження» переживання у власний духовний простір (емоційне «занурення» у предмет збагнення, художньо-творче й образне моделювання, імпровізація, ідентифікація з героєм, ігрове наслідування та інше, що зв'язують матеріал науки із засобами мистецтва, розширюють понятійне значення характеристик досліджуваного явища в хореографії);

б) наявність в обрядовій драматургії таких елементів діяльності: «експозиції», «зав'язки», «кульмінації», «інтриги», збільшення потенціалу «поля напруги», а з ним і інтересу до заняття, драматизація, гра ролей (побудова освітнього процесу з використанням особливих педагогічних форм: урок-концерт, урок-спектакль; використання прийомів мистецтва, зокрема – відсторонення (занурення об'єкта в такий контекст, що робить його дивним, чудовим, що викликає увагу).

Названі умови забезпечують таке необхідне для сьогоденішнього технологічного буття образне засвоювання світу, самовираження в ньому. До образної діяльності ми відносимо таку, яка створює щось нове, позначається творчою діяльністю.

Найважливішою умовою процесу соціалізації діяльності школяра засобами обрядового хореографічного танцю, на наш погляд, є увага до обрядово-сюжетних дій хореографічно-сценічного танцю, який у народі звать танець-гра. Ці ігри розучують, використовуючи показ і пояснення. Однак, не зважаючи на зафіксованість рухів, ці ігри можна розучувати й по-іншому. Насамперед, діти повинні відчувати настрій, характер музики. Далі важливо, щоб дитина дізналася про побудову, форму твору, явище самопрезентації. Звичайний рух змінюється відповідно до частин, музичних пропозицій і фраз. Розходження відбувається найчастіше в ігровій формі: діти рухами (оплески, притоптуван-

ня, помахування, повороти кистей, піднесення й опускання рук і ніг) відзначають зміну частин і фраз. Можна запропонувати їм придумати, як можна рухатися під музику, спробувати варіанти руху. Звідси, до другого виду можна віднести творчо-імпроваційну діяльність. За такою методикою діти не тільки заучують послідовність руху, але й засвоюють навички активного сприйняття музики, способи самостійних творчих дій. Тож, одним із напрямів соціалізації школяра є обрядово-хореографічна культура, що привертає увагу до народної мудрості.

Танець-гра обов'язково спирається на усну-народну творчість та народні театри. Обрядова творчість – невечірнє джерело виховання підрастаючого покоління. Вона відображає життя народу, його історію, мораль, мову, народну мудрість [8].

Перш ніж реалізувати умови процесу соціалізації школяра засобами обрядового хореографічного танцю, ми завжди виокремлюємо мету наших педагогічних стосунків: стосунки дорослого та дитини, історично-культурного досвіду та можливостей конкретного індивіда.

В основі мети передбачено вичленування основи цілісності мети педагога та можливостей дитини, гармонійності охоплення надзавдання спілкування та визначення провідних положень у співвідношенні логічного й емоційного, відповідності можливостей (своїх та учнівських). Мета у свою чергу вичленовує такі її структурні одиниці інтеграційно-комплексного підходу до завдань сьогодення та власне співпраці з дитиною:

- удосконалити можливості учасників процесу суб'єкт-суб'єктних взаємин, емоційно занурюючись у творчу діяльність, уявивши собі труднощі, з якими можуть зіткнутися школярі, розуміючи їхні переживання й думки;

- обирати з дидактично-педагогічного арсеналу ті засоби, які можуть допомогти забезпечити учням необхідну широту контексту в сприйнятті світу та самопрезентації;

- планувати суб'єкт-суб'єктні взаємини не як засіб передавання знань, умінь, навичок, а як спосіб розвитку індивідуальних якостей школяра за допомогою фіксацій знань, умінь і навичок.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Виходячи з того, що обрядове середовище є згустком соціально-пізнавального досвіду не тільки для духовного оздоров-

лення соціуму, але й для конкретного індивіда, то процес соціалізації, може сприяти:

- самореалізації особистісних творчих потенцій;
- подоланню негативних впливів навколишнього середовища, що заважають школяреві самоствердитись.

Крім того, варто зазначити, що власне соціалізація реалізує питання осмислення сенсу життя. Соціалізація пов'язана з проблемами, що мають місце як у конкретних проявах індивіда, так і в соціальному середовищі через індивідуальний самовияв.

Хореографічно-корекційне виховання має нині велике значення в усебічному розвитку дитини. Засобами обрядово-танцювального мистецтва можна прищепити любов до прекрасного, культурного спадку нації та його примноження. Саме таке завдання стоїть перед керівниками хореографічних гуртків у сучасній школі, оскільки процес соціалізації має починатися в ранньому віці.

У цьому плані виховання спрямовується на естетичне переживання, що виникає при сприйманні нових знань. Щоб учні могли соціалізуватись, варто охоплювати усі підходи, що виявляють особливості індивідуальних нахилів, повніше використовувати умови залучення до навчально-пізнавальної діяльності школяра засобами національної культури, зокрема обрядового танцю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буланова О.С. О роли художественного начала в педагогической деятельности – М., 2005 – Вып. 3.
2. Василенко К. Украинский народный танец. – М.: Искусство, 1981.
3. Голдрич О. Методика викладання хореографії. – Львів, 2006. – С. 3-7.
4. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю. – К.: Мистецтво, 1976.
5. Захаров Р. Записки балетмейстера – М.: Искусство, 1976.
6. Стефанюк С. Фактори валеологізації й соціалізації. – Х., 2000. – С. 3-7.
7. Стефанюк С. На допомогу керівникам фольклорних гуртків. – К., 1995. – С. 3-160.
8. Силько С.В. Гуманитарные основы педагогического образования. – М., 2000.
9. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. – М., 1947.